

Hamlet İsxanlinin həssas poeziyası

Son illərin ədəbi əsərləri sırasında poetik duyumu, emosional təsiri və bədii-estetik zənginliyi ilə seçilən nümunələr az deyil. Bu sıradan cavan və orta nəslin istedadlı nümayəndələrinin modernist şerləri daha çox diqqəti çəkir. Ədəbiyyatımız və ədəbi mühitimiz öz ideya, məzmun yeniliyi, *t* dolğun və həyati dəyərləri, səs-küylü, təzadlı, ziddiyyətli prosesləri ilə bərabər son vaxtlar daha çox səslənən postmodernist əhval-rahiyyəsilə, lakin bununla yanaşı həm də milli ruhun çalarlarını qorumaqla inkişaf edir, irəli gedir. Mən bu istedadlar arasında görkəmli Azərbaycan alimi Hamlet İsxanlini də görürəm. Onun zəngin elmi yaradıcılığı ilə yanaşı, bədii yaradıcılığı da var və bu, heç də son illərin meydana qoyduğu digər sənət nümunələrindən ədəbi-bədii çəkisinə görə yüngül deyil. Hamletin bədii yaradıcılığı onun elmi təfəkkürünün məntiqli davamıdır və bu mənada onun şerlərində hiss və duyğulardan daha çox fikir, həyatın özü qədər sadə və mürəkkəb olan fəlsəfi düşüncə var. Bütün bunlara poetik duyumu, estetik hissələrin təsirli ifadəsini də əlavə etsək, şairin istedadı, bədii təfəkkürü haqqında daha aydın təsəvvür əldə etməklər.

Əlbəttə, istedadın başqa sənətkar üçün vacib olan şərtlərdən biri də özünə inamdır. Özünə inam hissi şairi, sənətkarı yaşadır, belə olmasa, gözəl sənət əsərləri yaranmazdı. Şair həmişə özünə bənzəyir. Özü necədirsə, yaradıcılığı da elədir. Deyirlər ki, pis şair yoxdur, pis fikir var, pis nəغمə var. Hamlet İsxanlinin şer yaradıcılığı ilə tanışlıqdan sonra mən bu qənaətə gəldim və qeyd etdim ki, Hamletin demək olar ki, bütün şerləri, nəğmələri və tərcümələri müəllifin poetik istedadından xəbər verir, onun zəngin bədii təxəyyülündən süzülən lirik, ibrətamiz duyğularını əks etdirməklə yanaşı, oxucuya həyati dəyərlər də aşılayır.

"Zərif harmoniya hissi riyaziyyatçım bəstəkar, yaxud şairlə qohumlaşdırır. Pifaqor ədədlər nisbəti ilə musiqi ahəngini kəşf etmişdi. Rübailər ustası Ömər Xəyyam ciddi riyazi əsərlər yazmışdı... Bu anımları şöhrətli riyaziyyatçı Hamlet İsxanlı poeziyası doğurdu. Onun şer sənəti indiyə qədər nəşr edilməmiş qalırdı. Rektora olduğu Xəzər Universitetində, həqiqətən, coşğun fəaliyyətinə qapılıb. "Xəzər" təhsil, elm ocağı artıq dünyəvi ölçüsündə tanınır: biz bimdən qürur duyuruq!.."

Bu sətirlər professor Carnal Mustafayevə məxsusdur. Camal müəllimə görə, Hamlet İsxanlinin riyaziyyat, fəlsəfə, tarix, ədəbiyyat və musiqi sahəsindəki bilgiləri onun bədii-estetik təxəyyülünü bir qədər də zənginləşdirmiş, ona incə, həssas və poetik şer duyğuları bəxş etmişdir. Bu mənada alim-şairin poeziya yaradıcılığı diqqətə layiqdir.

Hamlet İsxanlinin poeziyasında diqqəti çəkən əsas cəhətlərdən biri də onun şer üslubunun bənzərsizliyi, sadəliyi və şirinliyidir.

*Səni sevdim gündən-günə
daha dolğun, daha incə,
Düşünmədən, daşınmadan,
bərbəzsiz, çox sadəcə.*

*Səni sevdim yerə həsrət
yağış kimi, leysan kimi,
Səni sevdim gözəlliyə
heyran olan insan kimi.
Sadəcə, çox sevdim səni,
Səni sevdim çox sadəcə!*

Sevgi, Gözəllik və İnsan! Müəllifi dünyəvi aləmə bağlayan, onu yaşadan bunlardır! Burada lirik qəhrəmanlar-sevən və seviləndir. Sevən "Mən" seviləni sadəcə "gözəlliyə heyran olan insan kimi" sevir və bununla da öz həqiqi insani duyğularını, saf sevgisini "bər-bəzəksiz" ifadə edir.

Şairin şerlərində azərbaycanlı mənəviyyatın işıqlı və kölgəli məqamları təsvir edən, simvolikadan, romantizmdən uzaq psixoloji, dini-tarixi rüşeymləri görmək mümkündür. Müəllif dərin müşahidə qabiliyyəti, güclü bədii duyumu vasitəsilə həyat notlarını ədəbi fakturaya çevirə bilir və nəticədə incə lirizm y aradır. Bu baxımdan onun "Gözəldir" "Sevənlərə" "Görüş yerimiz" "Hicran" "Susma, danış, ay ana!" "Dünya" "Uşaqlıqda qalan buludlar" "İşıq və qaranlıq" kimi şerləri maraq doğurur. Bu şerlərin mövzu çeşidi nə qədər müxtəlif olsa da, onları bir xətt birləşdirir: həyat sevgisi. Və mənəcə şairin ən böyük xoşbəxtliyi də ondadır ki, bütün ziddiyyət və təzadlarına, əzab-əziyyətlərinə və sevincinə baxmayaraq, o, bu sevgidən doymur, bu sevginin yanğısıyla yaşayır. Amma şair elə-belə yaşamaq istəmir, həyatın İnsan qarşısına qoyduğu çoxsaylı, təzadlı suallarına cavab tapmaq istəyir, insan övladı üçün daim narahatlıq keçirən müəllif sanki demək istəyir ki, "haqqı nahaqqa satmayın, ay Allahın bəndələri!" Bu çağırış, bu haray şairin humanist təbiətindən irəli gelir və bütövlükdə onun şer yaradıcılığının ana qayəsini təşkil edir.

*Bu dünyaya nəgətirdim?
Bu dünyada nə qoymuşam?
Nə bir işi tam bitirdim,
Nə həyatdan tam doymuşam...
Hey çalışdım, hey itirdim,
Yorulmadım, uf demədim.
Nə qazandım, nəgötürdüm?
Nisgil qədim, sual qədim...
Səpdiklərim cücərsə də,
Tufanlara sinə gərmiş.
Haqq-ədtlət ölməsə də,
Sarsılarmış, incələrmiş...
Doğruyolun hökmü ağır,
Addımbaşı döngələrmiş...
Qəmyağışı və çal-çağır*

Bir-birinə tən gələrmiş...

Şairin duyduğu təzadlar budur... Onun yaratdığı həyat lövhələri həm böyük sevgini, həm də böyük kədəri eyni dərəcədə tərənnüm edir, insanı heyrətə gətirən, onu sarsıdan və həm də onu məmnun edən duyğular lirik sətirlərə dönür. Əslində bu sətirləri oxuyan adam onu özününkü kimi hiss edir, özünə doğma sayır. Bu sətirlərin əsasını şairin gördüyü, duyduğu, hər gün yaşadığı gerçəkliklər təşkil edir. Həyat həqiqətləri bədii sözə çevriləndə o, daha oxunaqlı daha yaddaqalan olur. Hamlet İsaxanlımm şer dünyasını mənalandıran da məhz budur.

Hamletin bütün şerlərinin ruhu İnsanla, onun sevgisi, sevinci və kədəri ilə bağlıdır. Bu amil onun tərcümə etdiyi əsərlərdə də-Yukovski, Tütçev, Qumilyov, Axmatova və s. öz əksini tapır.

Ümumiyyətlə, bədii tərcümə çətin sənətdir. Bədii tərcümə mexaniki iş deyil, yaradıcılıqdır. Tərcüməçi gərək bədii gözəlliyi dərinəndən duysun, qəlbinin istisini, ehtiraslarının gücünü və deməli bütün ziyasını tərcümənin keyfiyyətli alınmasına həsr etsin. Hamlet müəllimin tərcümələrində bədii söz və ifadə ilə, mürəkkəb psixoloji deyim terzləri və idiomlarla adi söz və söz birləşmələri arasındakı fərqi duymaq qabiliyyəti hiss olunur. O, həm şair, həm də tərcüməçi kimi buna müvəffəq ola bilib.

H.İsaxanlı orijinaldakı əsərin rəhunu, əsas ideyası və məzmununu ala bilir, onu düzgün və bədii keyfiyyətlə ifadə etməyi bacarır. Buna görə də bəzən onun tərcümələrində bu və ya digər söz yerində olmur, yaxud qafiyələr düz gəlmir, lakin bundan fikrin, ideyanın dolğunluğuna zərrə qədər də xələl gəlmir. Ana dilimizin bədii vasitələrindən ustalıqla istifadə edən tərcüməçi rus ədəbiyyatının korifeylərinin lirik əsərlərini dilimizə çevirib.

***Kölgədən don geydi göylərin tağı,
Şəfəqlər bəzədi tək günbatanı.
Tələsmə, tələsmə, axşamqabağı,
Rəhm et, bizimlə qal, gözəllik anı...***

(F. İ. Tütçev)

Və yaxud
Yenə də Tütçevin "Son an" şeirinə müraciət edək:

***Nə qədər ağırdır son an...
Ağıl-aciz, fikir-duman.
Ölüm-əzab, ölüm-vəhşət,
Qəlb yanğısı daha dəhşət;
Gör puç olur, ölür nələr...
Ən sevimli xatirələr...***

(F. İ. Tütçev)

Və yaxud
Mən səninlə şərab içməyəcəyəm,
Çünki sən, ay uşaq, yaman dəcəlsən...

(A.Axmatova)

Burada əsas məsələ mənanın düzgün və yetkin alınmasıdır. Məlumdur ki, bədii tərcümə ədəbiyyatın mühüm sahələrindəndir. Bu sahədə son illər az-az irəliləyişlərdən danışmaq olar. Tərcümə işi həm də məfkurəvi mübarizə sahəsidir və bu mənada dünya ədəbiyyatının incilərini dönə-dönə dilimizə tərcümə etmiş korifeylərimiz misilsiz xidmətlər göstərmişlər. İnanmaq istərdim ki, görkəmli alimimiz, incə ruhlu şair Hamlet İsxanlı bundan sonra da dünya ədəbiyyatının ən dəyərli nümunələrini dilimizə çevirəcək, bizi yeni-yeni əsərləri ilə sevindirəcək.

Kamran Nəzirli,
filologiya elmləri namizədi
("525-ci qəzet", 12 oktyabr 2005-ci il